

**Segít-e a vallás abban, hogy erkölcsös legyen az ember,
avagy lehetséges-e (manapság) a vallásra alapozni az erkölcsöt?**

bírálatok — 2017 (GCSL)

Ruff István Zalán

A dolgozat a következő kérdés körül építkezik: az „ösztönös” vagy a tudatos jószág az erkölcsileg magasabb rendű. Az ösztönös jószág a lelkiismeretre mint belső szándékra épül. De vajon mi a jószág? Ha az ember betartja az erkölcsi törvényeket, vagy ha jó a természete? Tehát ha megdolgozik érte, vagy ha spontán módon megéli? Ehhez kapcsolódik a szabad akarat problémája. Az elvárások nem cáfolják, hanem feltételezik a szabad akaratot. A dolgozat ezek után tér rá a fő kérdésre: milyen szerepet játszik a vallás az értékrend kialakításában. Ha valaki eleve tisztességes, akkor a vallás csupán a tudatosságot erősíti benne, ami viszont a dolgozat szerzője szerint veszélyes, mert a tudatos jószág könnyen elveszíthető (4. o.) Ennek ellenére a következő bekezdésben azt olvassuk, hogy „a vallásra általában szükség van ahhoz, hogy valaki jószágos legyen” (5. o.) Úgy tűnik, hogy a szerző különbséget tesz valamiféle spirituális vallási motiváció és kifejezetten tételszerű vallási szabály- parancs- és tilalomrendszer között, s az előbbit erkölcsileg fontosnak és hasznosnak, utóbbit károsnak tartja (ilyennek látja a levita előírásokat és azok megtartását — 1-2. o.). Ezek után azt kérdezi, boldoggá tesz-e, ha jó vagyok, illetve jót teszek-e embertársaimnak a jócselekedetimmal? A továbbiakban azt vizsgálja, hogy cselekedeteink hatással vannak-e akartunkra, megváltoztatják-e természetünket. Előkerül Kant megkülönböztetése a jó és a szent akarat között. A kanyargó gondolatmenet konklúziója szerint a vallásnak van szerepe az erkölcsi magatartás kialakításában, de nem a konkrét előírások, hanem a lélektani útmutatás révén, „mely végigkísér életünk során, és erkölcsi tartást ad személyiségünknek”. (8. o.)

A dolgozat mélyen gondolkodó szerzőre vall. Érzékeli a problémákat, a kérdéseket, érzékenyen rányit rejtett összefüggésekre. Néhány meglátása kifejezetten pontos, a szabad akarral kapcsolatban több alkalommal is (például abban a feltevésben, mely szerint „Isten azért adott szabad akaratot, hogy ezen keresztül ismerjen meg minket” (6. o.)). Kérdésfelvetése — melyik magasabb rendű: az „ösztönös” vagy a tudatos jószág? — alkalmas a vallás és erkölcs viszonyának lényegi elemzésére, de nagyon bonyolult összefüggéseket sejtet, melyek tárgyalása meghaladja az esszé kereteit. Világosabb szerkezetű és könnyebben követhető lenne a dolgozat, ha kevesebb problémát vetne fel, de azokat mélyebben megvizsgálná. Mostani teljesítménye alapján minden bizonnyal képes erre a szerző. A dolgozat elismerendő erénye, hogy gondolatébresztő. Kifejezetten érdekes lenne megtudni, miként vélekedik egy felvetett gondolatának tágasabb és mélyebb összefüggéseiről.

Gáspár Csaba László